

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

10.00.00-FILOLOGIYA
journal.namdu.uz
PHILOLOGICAL

UDK 81`42:801.73:82-31

RETROSPEKTIV ICHKI MONOLOG BIRLIKLARINI ANIQLASH VA TASNIFLASHNING LINGVISTIK MEZONLARI

Xolmatov Davrbek Mavlonovich,
Toshkent davlat transport universiteti tadqiqotchisi
E-mail: xolmatovdavrbek388@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6991-0610>

Annotatsiya: Maqolada personaj ongida o' tmish voqeasining qayta jonlanishini ifodalovchi matn parchasini til birligi sifatida ajratish masalasi ko' rib chiqiladi. Ichki monolog tasniflaridagi tayanch belgilar qiyoslanib, ularning korpus tahliliga tatbiq etilishidagi cheklovlari ko' rsatiladi. Birlikni ajratishning to' rt mezonlari – subyekt, temporal, kommunikativ va chegara mezonlari – asoslanib, ular ingliz hamda o'zbek badiiy nasridan olingan aniq parchalarda sinab ko' riladi. Mezonlar 245 629 so' zlik korpusga tatbiq etilib, qidiruv tarmog' i qaytargan 1014 nomzod qo' lda ko' rib chiqiladi. Ramkalanish darajasiga ko' ra to' rt model ajratiladi va chegaraviy holatlar tipologiyasi beriladi.

Kalit so' zlar: retrospektiv ichki monolog, matn birligi, operatsion ta'rif, erkin bilvosita nutq, kirituvchi predikat, ramkalilik, analepsis, deiktik markaz

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ КРИТЕРИИ ВЫДЕЛЕНИЯ И КЛАССИФИКАЦИИ ЕДИНИЦ РЕТРОСПЕКТИВНОГО ВНУТРЕННЕГО МОНОЛОГА

Аннотация: В статье рассматривается проблема выделения в качестве языковой единицы того фрагмента текста, в котором событие прошлого вновь оживает в сознании персонажа. Сопоставляются опорные признаки существующих классификаций внутреннего монолога и показываются их ограничения при обращении к корпусному анализу. Обосновываются четыре критерия выделения – субъектный, темпоральный, коммуникативный и критерий границы – и проверяются на конкретных фрагментах английской и узбекской художественной прозы. Критерии применяются к корпусу объёмом 245 629 слов, все 1014 кандидатных фрагмента рассматриваются вручную. По степени рамочности выделяются четыре модели и предлагается типология пограничных случаев.

Ключевые слова: ретроспективный внутренний монолог, единица текста, операциональное определение, несобственно-прямая речь, вводящий предикат, рамочность, аналепсис, дейктический центр

LINGUISTIC CRITERIA FOR IDENTIFYING AND CLASSIFYING UNITS OF RETROSPECTIVE INTERIOR MONOLOGUE

Abstract: The article examines the problem of delimiting, as a linguistic unit, the textual fragment in which a past event is reactivated in the consciousness of a character. The underlying features of the existing classifications of interior monologue are compared and their limitations for corpus analysis are demonstrated. Four criteria of delimitation – the criterion of the subject, the temporal, the communicative and the boundary criterion – are substantiated and tested on concrete fragments drawn from English and Uzbek literary prose. The criteria are applied to a corpus of 245,629 words and all 1,014 candidate fragments are examined manually. Four models are distinguished according to the degree of framing, and a typology of borderline cases is offered.

Keywords: retrospective interior monologue, textual unit, operational definition, free indirect discourse, introductory predicate, framing, analepsis, deictic centre

Kirish:

Badiiy matnda personaj ongining ifodalanishi adabiyotshunoslikda uzoq vaqtdan beri tavsiflanib keladi, biroq bu hodisaning til birligi sifatidagi chegarasi hanuzgacha aniq belgilanmagan. Tadqiqot amaliyotida ichki monolog atamasi goh nutq tipini, goh kompozitsion usulni, goh uslubiy vositani bildiradi va uch qo' llanish bir-biriga qorishib ketadi. Natijada aynan bir matn bo' lagi bir ishda personaj ongining ifodasi, boshqasida esa bayonchi tavsifi sifatida baholanishi mumkin. Atamaning o' zi frantsuz adabiy tanqidida XX asr boshlarida tizimli izohlangan [1] bo' lsa-da, undan matn bo' lagini ajratishning qoidasi kelib chiqmadi.

Retrospektiv ichki monolog o' tmishda yuz bergan voqeaning personaj ongida qayta jonlanishini ifodalovchi matn parchasi hisoblanadi. Uni ajratish qo' shimcha qiyinchilik tug' diradi, negaki bunday parchada ikki vaqt qatlami – ong kechinmasi kechayotgan hozirgi lahz va eslanayotgan voqea vaqti – bitta matn bo' lagi doirasida birlashadi. Chegaraning qayerga qo' yilishi esa tahlil natijasini bevosita o' zgartiradi, chunki birlikning hajmi barcha keyingi o' lchovlar uchun maxraj vazifasini bajaradi.

Ajratishdagi qiyinchilik hodisaning tabiatidan emas, uni belgilovchi alomatlarining matn sathlari bo' ylab tarqalganidan kelib chiqadi. Ayrim parchalarda shaxs shakli ishonchli ko' rsatkich bo' lsa, boshqalarida zamon shakli, yana bir qismida esa faqat kirituvchi predikat shu vazifani bajaradi. Alomatlarining tarqoqligi tahlilchini har safar yangidan qaror qabul qilishga majbur etadi va qarorlar ketma-ketligini nazorat qilib bo' lmay qoladi. Qiyosiy tadqiqotda holat yanada murakkablashadi, negaki ikki tilning grammatik imkoniyatlari bir xil emas va bitta alomatga tayangan qoida bir tilda ishlab, boshqasida ishlaymay qolishi mumkin.

Tadqiqotning dolzarbligi shu bilan izohlanadiki, qiyosiy tahlilda birlik sanoq predmetiga aylanadi, sanash uchun esa takrorlanuvchi qaror qoidasi, ya'ni operatsion ta'rif zarur bo' ladi. Operatsion ta'rifsiz olingan chastota ko' rsatkichlari qiyoslanmaydi, chunki ular turli hajmdagi birliklarga tayanadi. Maqolaning maqsadi retrospektiv ichki monolog birligini ajratishning to' rt mezonini asoslash va shu mezonlar yordamida birliklarning ramkalanish darajasiga ko' ra tasnifini berishdan iborat.

Maqolada uch vazifa hal etiladi. Ichki monolog tasniflarining tayanch belgilari qiyoslanib, ularning korpus tahliliga tatbiq etilishidagi cheklovlari aniqlanadi. Birlikni ajratishning rasmiy mezonlari ta'riflanadi va har biri qabul hamda rad javobini beruvchi juft misollarda sinaladi. Nihoyat, ramkalanish darajasiga ko' ra modellar ajratilib, chegaraviy holatlarning tipologiyasi beriladi.

Adabiyotlar tahlili:

Yo' nalistdagi ishlarni tayanch belgilariga ko' ra guruhlash mumkin. Bayonchi ishtirokiga asoslangan tasnifda ong oqimini ifodalashning to' rt usuli bayonchi ovozinining kuchayishi tartibida ajratiladi [2]. Yagona mezonga tayanishi uning afzalligi bo' lsa, bayonchi ishtirokining bevosita o' lchanmasligi subyektiv talqinga olib keladi. Tasnif matn parchasining maqomini emas, undan olingan umumiy taassurotni qayd etadi, korpus tahlilida esa har bir parcha uchun bir xil qaror qoidasi talab qilinadi.

Grammatik tasnifda keltirilgan monolog, bayonlashgan monolog va psixologik tavsif shaxs hamda zamon shakllari asosida farqlanadi [3]. Tasnifning kuchli tomoni kuzatiladigan lisoniy shakllarga tayanishida ko' rinadi va shu bois undagi qarorlar qayta tekshirilishi mumkin. Biroq bunda ong mazmunining o' tmish yoki kelajakka yo' nalishi hisobga olinmaydi, holbuki retrospektiv tur uchun aynan shu belgi muhimdir. O' tmishni eslash va kelgusini tasavvur qilish ayni tasnifda bir xil grammatik ko' rinishga ega bo' lib qolaveradi.

Erkin bilvosita nutqning keng qamrovli lisoniy tavsifida personaj ovozi bilan bayonchi ovozinining qorishuvi sintaktik va deiktik belgilar orqali ko' rsatiladi [4]. Kognitiv yo' nalistdagi ishda esa personaj ongi alohida nutq parchalari emas, matn bo' ylab tarqalgan havolalar yig' indisi sifatida talqin qilinadi [5]. Ikkala yondashuv ham ong ifodasining lisoniy tabiatini ochib beradi, biroq ularda birlikning boshlanish va tugash nuqtasini belgilovchi rasmiy qoida taklif etilmaydi. Personaj ongini matn bo' ylab tarqalgan hodisa sifatida qarash qiyosiy sanoq uchun yaroqli birlik bermaydi.

Matn kategoriyalari doirasida retrospeksiya mustaqil kategoriya sifatida qaralib, uning muallif tomonidan uyushtiriladigan va o' quvchi ongida yuzaga keladigan turlari ajratiladi [6]. Bunday yondashuv retrospeksiyaning matnning tashkiliy xususiyati sifatida asoslaydi, ammo alohida retrospektiv parchani ajratish mezonini bermaydi. Bayon nazariyasidagi analepsisning tashqi va ichki turlari [7] voqealar tartibini tavsiflashga xizmat qiladi hamda bayon vaqti bilan voqea vaqti orasidagi munosabatni aniq ifodalaydi. Biroq analepsis tushunchasi personaj xotirasini bayonchining o' tmishga qaytishidan farqlamaydi, chunki u ovoz egasiga emas, voqealar tartibiga qaratilgan.

Bayon vaziyatlari nazariyasida personaj nuqtayi nazari bayonchi nuqtayi nazaridan ajratilib, ularning matndagi almashinuvi tavsiflanadi [8]. Nutqni tasvirlash usullarining tizimli tavsifi to' g' ri, bilvosita va erkin bilvosita shakllarni qiyoslaydi hamda ular orasidagi oraliq holatlarni qayd etadi [9]. Kompozitsiya poetikasida nuqtayi nazar mafkuraviy, frazeologik, fazoviy-temporal va psixologik rejalariga ajratiladi va psixologik rejada bayonchining personaj ongiga kirishi alohida ko' rsatiladi [10]. Keltirilgan ishlar ovoz va nuqtayi nazar munosabatini yoritadi, biroq matn parchasining hajmini belgilash masalasi ularda ochiq qoladi.

Ko' rib chiqilgan ishlarni tayanch belgisiga ko' ra jamlash mumkin. Bir guruh bayonchi bilan personaj ovozinining nisbatiga tayanadi, yana bir guruh grammatik shakllar tizimiga murojaat qiladi, qolgan qismi esa matnning kompozitsion tashkiliga e'tibor qaratadi. Guruhlarning har biri o' z doirasida asosli, biroq ularning hech biri parchaning hajmini belgilash masalasini yechmaydi. Chegara masalasi ochiq qolgani sabab bitta matnda ajratilgan birliklar soni tahlilchiga qarab o' zgarib turadi va turli ishlarda olingan chastota ko' rsatkichlari qiyoslanmay qoladi.

Personaj va bayonchi nutqining qorishuv shakllari rus adabiyoti materialida batafsil tavsiflangan [11], o'zbek tilshunosligida esa personaj nutqining lingvopoetik belgilari o' rganilgan [12]. Ikkala yo' nalistda ham asosiy birlik nutq

tipi bo' lib qoladi va retrospektivlikning vaqt yo' nalishiga bog' liq xususiyati alohida mezon sifatida ajratilmaydi. Aniqlangan manbalar doirasida retrospektiv ichki monolog birligini ajratishning izchil va takror qo' llanadigan mezonlar tizimiga duch kelinmadi. Ayni bo' shliq maqolaning vazifasini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi:

Tadqiqotda **tavsifiy, kontekstual, qiyosiy-tipologik va komponent tahlil** metodlaridan foydalanildi. Badiiy material sifatida A. Qodiriyning "O' tkan kunlar" [13], Cho' lponning "Kecha va kunduz" [14] va V. Vulfning "The Waves" [15] asarlari tanlandi. Tozalangan korpus hajmi o' zbek materialida 168 395, ingliz materialida 77 234, jami 245 629 so' zni tashkil etdi; tahririy maqolalar, kolontitullar va izohlar hisobdan chiqarildi. Retrospektiv ichki monolog birligi personaj ongida kechadigan, undan oldin sodir bo' lgan voqeaga qaratilgan, tashqi tinglovchiga yo' naltirilmagan va matn vositalari orqali chegaralangan parcha sifatida operatsionlashtirildi. Ta'rifning har bir qismi alohida mezoniga aylantirilib, turli grammatik tuzilishga ega tillarga tatbiq etiladigan belgilar majmuasi shakllantirildi. Mezonlar mazmuniy talqindan ko' ra rasmiy belgilarga asoslandi. Har bir mezon uchun uni qanoatlantiruvchi va unga yaqin bo' lsa-da, qanoatlantirmaydigan parchalar qiyoslandi. Tahlilga chegarasi aniqlanadigan va mazmunini tiklash uchun yetarli hajmdagi parchalar kiritildi.

Nomzod birliklar xotira leksikasi, oldinlikni bildiruvchi zamon shakllari, vaqt ko' rsatkichlari, kirituvchi predikatlar va grafik belgilarni qamrab olgan qidiruv tarmog' i orqali aniqlandi. Natijada ingliz matnidan 670, o' zbek matnlaridan 344, jami 1014 nomzod ajratildi. Ularning barchasi qo' lida ko' rib chiqilib, to' rt mezon asosida aniq, chegaraviy yoki rad etilgan toifalarga ajratildi. Avtomatik filtr yakuniy tasnifni emas, faqat tahlil uchun material tanlashni ta'minladi.

Tadqiqotda metodologik cheklovlar ham hisobga olindi. Kodlash bitta annotator tomonidan amalga oshirilgani sabab ekspertlararo moslik ko' rsatkichi hisoblanmadi va chegaraviy holatlar qayta tekshirishni talab qiladi. Tanlangan uch asar ikki tilni to' liq ifodalamaqani sababli aniqlangan tafovutlarda til bilan birga muallif va asar omillari ham ta'sir ko' rsatishi mumkin. Shuningdek, markersiz parchalar qidiruv tarmog' ida to' liq qamrab olinmasligi ehtimoli nazorat o' qish orqali baholandi.

Tahlil va natijalar:

Birlikni ajratishning dastlabki sharti ong egasining personaj bo' lishidir. Subyekt mezoni personaj retrospeksiyasini bayonchi retrospeksiyasidan farqlaydi va ovoz egasini aniqlashni talab qiladi. Masalan, "O' tkan kunlar"dagi "Otabek Marg' ilon kelganning ikkinchi kuni poyafzal bozorida bo' lg' an edi" [13] jumlasida o' tmishga qaytish mavjud bo' lsa-da, eslovchi bayonchi bo' lgani sababli parcha retrospektiv ichki monolog hisoblanmaydi. Aksincha, Hasanalining "savdo to' g' risida biror xato qildimi... biror og' rig' i bormikan" [13] mulohazasida retrospeksiya personaj ongida kechadi. Demak, grammatik yaqinlikka qaramay, ovoz egasi birlikni ajratishda hal qiluvchi mezonidir.

Temporal mezon voqea vaqtining ong lahzasidan oldin turishini talab qiladi. Bu munosabat ingliz tilida Past Perfect, o' zbek tilida esa -gan edi, -(a)r edi, shuningdek ilgari, o' shanda, o' tgan kuni kabi leksik vositalar orqali ifodalanadi. Ayrim hollarda oldinlik maxsus grammatik shaklsiz, voqealar ketma-ketligidan ham anglashiladi. Masalan, "takrorlang' andek bo' lar edilar" [13] qurilmasida ilgari aytilgan nutq personaj ongida qayta tiklanib, temporal mezonni ta'minlaydi.

Kommunikativ mezon tashqi tinglovchining mavjud emasligini talab qiladi. Otabekning "Shamayga bormasimdan ilgari o' z hukmdorlig' imizni ko' rib..." [13] nutqi retrospektiv bo' lsa-da, majlis ahliga qaratilgani sababli birlik hisoblanmaydi. Aksincha, Zebining "Bunaqa odam do' st bo' larmidi, qalay!" [14] savolida adresant va adresat bir shaxsda birlashadi; javob kutilmagani uchun u ichki mulohaza sifatida qayd etiladi. Tanlangan o' zbek materialida o' z-o' ziga qaratilgan so' roqlar kommunikativ mezonning faol ko' rinishi sifatida kuzatildi.

Chegara mezoni parchaning boshlanish va tugash nuqtalarini belgilaydi. Chegara kirituvchi predikat, zamon shakllari almashinuvi, deiktik markazning siljishi yoki grafik ajratish orqali ifodalanishi mumkin, biroq parchaning ikki tomoni ham chegaralangan bo' lishi talab etiladi. "O' yladi, o' yladi, oxirda Bir qaltis ish chiqib qoganga o' xshaydi..." degan qarorga keldi" [14] parchasida kirish va chiqish ramkalari predikatlar orqali aniq ifodalangan.

Mezonlarni qo' llashda avval ovoz egasi, keyin temporal yo' nalish, tashqi tinglovchining mavjudligi va nihoyat parcha chegarasi aniqlanadi. Oldingi bosqichda mezon bajarilmasa, parcha keyingi bosqichlarga o' tkazilmaydi. Bundan tashqari, subyektiv baho, xotira semantikasiga ega leksika, sintaktik uzilish va kirituvchi qurilma kabi to' rtta yordamchi belgi qayd etildi. Ular mustaqil qaror bermaydi, balki chegaraviy holatlarda asosiy mezonlarni aniqlashtiradi.

Mezonlarning birortasi boshqasi bilan almashtirilmaydi: subyekt mezoni bayonchi retrospeksiyasini, temporal mezon kelgusiga qaratilgan mulohazalarni, kommunikativ mezon tashqi tinglovchiga yo' naltirilgan og' zaki hikoyalarni, chegara mezoni esa noaniq hajmdagi parchalarni istisno qiladi. Shu bois retrospektiv ichki monologni aniqlashda to' rt mezonning birgalikdagi qo' llanilishi zarur.

Mezonlar asosida birliklar ramkalanish darajasiga ko' ra to' liq ramkali, chiqish ramkali, ramkasiz va avtonom modellarga ajratildi. To' liq ramkali modelda parcha kirituvchi va yopuvchi predikatlar bilan, chiqish ramkali modelda faqat yakunlovchi ramka bilan chegaralanadi. Ramkasiz model zamon va shaxs shakllari almashinuvi orqali, avtonom model esa yaxlit kompozitsion bo' lak sifatida ajraladi. Tanlangan Vulf materialida ramkali qurilmalar 24,6 foizni, Qodiriy materialida 83,3 foizni, Cho' lpon materialida 81,2 foizni tashkil etdi. Bu ko' rsatkichlar ramkalanish darajasining qiyosiy

tahlil uchun muhimligini ko'rsatadi. Vulf romanidagi Bernard nutqining "Now to sum up... Now to explain to you the meaning of my life" [15] tarzida boshlanishi avtonom modelga misol bo'ladir.

Mezonlar chegaraviy holatlarni ham ajratish imkonini beradi. Prospektiv monologda temporal mezon bajarilmaydi; tush yoki xat shaklidagi retrospeksiya esa mazmun personaj xotirasidan emas, tashqi manbadan keladi. Hozirgina sodir bo'lgan hodisani sharhlashda esa voqea va ong lahzasi orasidagi vaqt masofasi deyarli yo'q qoladi. Korpus tahlilida ingliz materialidagi 670 nomzoddan 244 tasi aniq birlik, 60 tasi chegaraviy holat, o'zbek materialidagi 344 nomzoddan esa 22 tasi aniq birlik, 47 tasi chegaraviy holat sifatida qayd etildi. 10 ming so'zga nisbatan chastota ingliz materialida 31,59, o'zbek materialida 1,31 bo'lib, nisbat 24,18 ni tashkil etdi (95% ishonch oralig'i: 15,63–37,41).

O'zbek materialida chegaraviy holatlar sonining aniq birliklardan ortiqchiligi tasnifiy noaniqlik mavjudligini ko'rsatadi. Ayniqsa, ramkali qurilmalarda personaj va bayonchi ovozi chegarasi bir jumla ichida joylashishi mumkin. Shu sababli mazkur natijalar tanlangan korpuslar doirasida talqin qilinib, umumiy xulosaga kelish uchun materialni kengaytirish zarur.

Xulosa:

Retrospektiv ichki monolog birligini ajratish uchun to'rt mezon birgalikda qanoatlantirilishi lozim: subyekt mezoni ong egasini bayonchidan, temporal mezon voqea vaqtini ong lahzasidan oldinligini, kommunikativ mezon tashqi tinglovchining yo'qligini, chegara mezoni esa parchaning ikki tomonlama chegaralanganligini belgilaydi. Ularning hech biri boshqasini almashtirmaydi, chunki har biri alohida chegaraviy holatni istisno qiladi. Ramkalanish darajasiga ko'ra to'liq ramkali, chiqish ramkali, ramkasiz va avtonom modellar farqlanadi. Ushbu ketma-ketlik bayonchi ovoziningsusayishini ifodalab, miqdoriy tahlil uchun shkala vazifasini bajaradi. Tanlangan materialda ramkalilik ko'rsatkichi ingliz va o'zbek materiallari o'rtasida uch barobardan ortiq farqlangan. Tahlil retrospektivlikning o'zi yetarli belgi emasligini, o'rtamishga qaytish og'zaki hikoya va bayonchi chekinishida ham uchrashini ko'rsatdi. Demak, mezonlar tizimining asosiy qiymati ushbu hodisalarni farqlashidir. O'zbek materialida chegaraviy holatlar sonining aniq birliklardan ortiqchiligi esa tasnifiy qarorlarni qayta tekshirish zarurligini ko'rsatadi.

Etika bayonotlari:

Mualliflar hissasi. Maqola yakka muallif tomonidan tayyorlangan. Tadqiqot g'oyasi, korpus materialini yig'ish va annotatsiyalash, tahlil hamda maqola matnini yozish muallifga tegishli.

Manfaatlar to'qnashuvi. Muallif manfaatlar to'qnashuvi yo'qligini bildiradi.

Moliyalashtirish manbai. Tadqiqot tashqi grant yoki maqsadli moliyalashtirish hisobidan bajarilmadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dujardin É. Le monologue intérieur: son apparition, ses origines, sa place dans l'œuvre de James Joyce. – Paris: Albert Messein, 1931. – 100 p.
2. Humphrey R. Stream of Consciousness in the Modern Novel. – Berkeley: University of California Press, 1954. – 127 p.
3. Cohn D. Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction. – Princeton: Princeton University Press, 1978. – 331 p.
4. Fludernik M. The Fictions of Language and the Languages of Fiction: The Linguistic Representation of Speech and Consciousness. – London; New York: Routledge, 1993. – 554 p.
5. Palmer A. Fictional Minds. – Lincoln: University of Nebraska Press, 2004. – 276 p.
6. Гальперин И.П. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
7. Genette G. Narrative Discourse: An Essay in Method / Trans. by J.E.Lewin. – Ithaca: Cornell University Press, 1980. – 285 p.
8. Stanzel F.K. A Theory of Narrative / Trans. by C.Goedsche. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984. – 308 p.
9. Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. – London: Methuen, 1983. – 173 p.
10. Успенский Б.А. Поэтика композиции: структура художественного текста и типология композиционной формы. – М.: Искусство, 1970. – 225 с.
11. Кожевникова Н.А. Типы повествования в русской литературе XIX–XX вв. – М.: Институт русского языка РАН, 1994. – 336 с.
12. Yo'ldoshev M. Badiiy matn lingvopoetikasi. – Toshkent: Fan, 2008. – 160 b.
13. Qodiriy A. O'tkan kunlar: roman. – Toshkent: Universitet, 2018. – 352 b.
14. Cho'ipon A. Kecha va kunduz: roman. – Toshkent: Sharq, 2000. – 272 b.
15. Woolf V. The Waves. – London: The Hogarth Press, 1931. – 324 p.